

Bogusław Kochaniewicz

Recepcja nauki o Matce Bożej Vaticanum II w wybranych posoborowych publikacjach

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 46/1, 93-101

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGUSŁAW KOCHANIEWICZ OP
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny

RECEPCJA NAUKI O MATCE BOŻEJ *VATICANUM II* W WYBRANYCH POSOBOROWYCH PUBLIKACJACH

RECEPTION OF MARIAN DOCTRINE OF THE VATICAN II IN THE POST-CONCILIAR SELECTED PUBLICATIONS

ABSTRACT

Artykuł *Recepcja nauki o Matce Bożej Vaticanum II w wybranych posoborowych publikacjach* dokonuje krytyki interpretacji soborowej doktryny maryjnej, zawartej we współczesnych publikacjach. Analiza wybranych wypowiedzi współczesnych mariologów wykazała błędne odczytanie intencji ojców Soboru, ujmując doktrynę maryjną zawartą w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* jako oddzielny traktat. Odseparowanie VIII rozdziału od całości soborowego dokumentu miało negatywny wpływ na współczesną mariologię. Skupienie uwagi na koncepcji Kościoła jako Ludu Bożego doprowadziło do częściowego zniekształcenia perspektywy badań nad kwestią obecności Maryi w tajemnicy Kościoła. Pominięto soborową koncepcję Kościoła jako *communio sanctorum*, co negatywnie uwidoczniło się na rozwijanej po Soborze mariologii.

Artykuł postuluje uwzględnienie zapomnianej soborowej kategorii *communio sanctorum* jako kategorii hermeneutycznej dla mariologii, co doprowadzi do nowych odkryć oraz do pogłębienia badanych kwestii.

The article “Reception of Marian Doctrine of the Vatican II in the Post-Conciliar Selected Publications” presents critical analysis of the recent interpretation, contained in the works of contemporary theologians. The analysis revealed that they misunderstood the intentions of the Fathers of the Council, concerning the Marian doctrine of the Dogmatic Constitution on the Church “Lumen Gentium”, treating it, as a separate treatise. Such separation of the Chapter VIII from the Conciliar Constitution had a negative impact on the contemporary Mariology. Focusing on the concept of the Church as the People of God led to a partial distortion of the perspective in the studies on the presence of Mary in the mystery of the Church. Lack of the concept of the Church as *communio sanctorum* had a negative influence on the interpretation of the conciliar Mariology.

The article suggests to take into consideration the category of *communio sanctorum* as a hermeneutical category for Mariology, which will allow to improve our understanding of the place and role of Our Lady in the mystery of the Church.

Zbliża się pięćdziesiąta rocznica promulgowania *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* Soboru Watykańskiego II. Dokument ten był przedmiotem wielu studiów oraz komentarzy, wśród których nie sposób nie wymienić

prac Guilherme'a Baranuny¹, Agostina Favale'a² czy Gérarda Philipsa³, prezentujących najnowszą interpretację tajemnicy Kościoła, zawartą we wspomnianej konstytucji. Ponadto w rocznicę ogłoszenia konstytucji o Kościele (1985) zebrał się II Nadzwyczajny Synod Biskupów, który w *Relatio finalis* wyjaśnił zasady właściwej interpretacji soborowej nauki o Kościele.

Jak wiadomo, ostatni rozdział soborowej konstytucji został poświęcony Maryi w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Rozdział ten, który w początkowym zamierzeniu miał być autonomicznym dokumentem, dzięki decyzji ojców soborowych stał się integralną częścią wspomnianego dokumentu⁴. Jedną z konsekwencji tej decyzji odkrył biskup Roy, który zauważył, iż „poszczególne teksty koniecznie trzeba interpretować w kontekście całości”⁵. Mogłoby się wydawać, że w tym kierunku pójdzie refleksja współczesnych teologów maryjnych. Niestety, analiza posoborowych publikacji wykazała, że mariologowie nie odczytali we właściwy sposób intencji ojców Soboru.

1. VIII rozdział *Lumen gentium* razem czy osobno?

Wystarczy przeczytać tytuły publikacji książkowych na temat doktryny maryjnej *Vaticanum II*, aby zauważyć, że mariologowie potraktowali rozdział VIII konstytucji o Kościele jako autonomiczny dokument, oderwany od reszty konstytucji. Konsekwencją takiej decyzji było nierozpatrywanie treści VIII rozdziału w kontekście całego *mysterium Ecclesiae*, przedstawionego w siedmiu pozostałych rozdziałach *Lumen gentium*. Wśród autorów, którzy popełnili ów poważny błąd, figurują nazwiska sławnych zachodnich mariologów: Stefana De Fioresa⁶, Ermanna M. Toniola⁷, Henri-Marie Manteau-Bonamy⁸, Salvatore Mea⁹, Rene Laurentina¹⁰,

¹ *La Chiesa del Vaticano II: studi e commenti intorno alla costituzione dogmatica „Lumen gentium”*, red. G. Baranuna, Firenze 1965.

² A. Favale, *La costituzione dogmatica sulla Chiesa: introduzione storico-dottrinale. Testo latino-italiano, commento*, Torino 1966.

³ G. Philips, *La Chiesa e il suo mistero nel Concilio Vaticano II: storia, testo e commento della costituzione „Lumen gentium”*, Milano 1970.

⁴ S.C. Napiórkowski, J. Usiądek, *Matka i Nauczycielka. Mariologia Soboru Watykańskiego II*, Niepokalanów 1992, s. 55.

⁵ Tamże, s. 121.

⁶ S. De Fiores, *Maria nel mistero di Cristo e della Chiesa: commento teologico-pastorale al capitolo 8 della costituzione „Lumen gentium”*, Roma 1968.

⁷ E. Toniolo, *La Beata Maria Vergine nel Concilio Vaticano II: cronistoria del capitolo VIII della Costituzione dogmatica „Lumen gentium” e sinossi di tutte le redazioni*, Roma 2004.

⁸ H.-M. Manteau-Bonamy, *La Vierge Marie et le Saint Esprit: commentaire doctrinal et spirituel du chapitre huitieme de la constitution dogmatique Lumen gentium*, Paris 1972.

⁹ S. Meo, *Maria nel capitolo VIII della „Lumen gentium”: elementi per un'analisi dottrinale*, Roma 1974-1975.

¹⁰ R. Laurentin, *La Vierge au Concile: presentation, texte et traduction du chapitre VIII de la Constitution dogmatique „Lumen gentium”, consacre a la bienheureuse Vierge Marie, Mere de Dieu dans le mystere de l'Eglise*, Paris 1965.

Paolo Cipollone¹¹. Tytuły publikacji świadczą o popełnianym nagminnie błędzie: Stefano De Fiore tytułuje: *Maria nel mistero di Cristo e della Chiesa: commento teologico-pastorale al capitolo 8 della costituzione „Lumen gentium”*, podobnie Salvatore Meo: *Maria nel capitolo VIII della „Lumen gentium”: elementi per un’analisi dottrinale*. Salvatore Perrella zatytułował jeden z rozdziałów swojej książki: *La Beata Vergine nel capitolo VIII della „Lumen gentium”: contenuti-valutazioni-recezione*¹².

Wnioski, jakie płyną z analizy tytułów i zawartości poszczególnych publikacji, są podobne: autorzy skoncentrowali się na treści VIII rozdziału, nie uwzględniając wspomnianej już uwagi hermeneutycznej biskupa Roya. W ten sposób rozdział VIII *Lumen gentium* stał się *de facto* samodzielnym dokumentem maryjnym.

2. Doktryna maryjna VIII rozdziału – doktryną maryjną *Lumen gentium*?

Kolejnym błędem popełnionym przez współczesnych mariologów jest utożsamienie doktryny zawartej w VIII rozdziale z mariologią bądź to konstytucji *Lumen gentium*, bądź z mariologią Soboru Watykańskiego II. Błąd ten można zauważyć w monografii *La Vergine al Concilio: approfondimenti e percorsi*, opublikowanej pod redakcją Ermanna M. Toniola¹³. Zawarte w niej artykuły autorstwa: Corrada Maggioniego¹⁴, Jesusa Castellana Cervery¹⁵, Marii Luisa Rigato¹⁶, Michelle’a Giulia Masciarelliego¹⁷, Antonia Escudera Cabella¹⁸ skoncentrowały się na VIII rozdziale soborowej konstytucji zamiast na całym dokumencie.

Jest godnym podkreślenia, że teksty o Najświętszej Maryi Pannie pojawiają się również w innych rozdziałach soborowego dokumentu. Na przykład w rozdziale VII *Lumen gentium* czytamy między innymi:

„Co się zaś dotyczy Apostołów i Męczenników Chrystusowych, którzy przeławszy krew swoją dali nam najwyższe świadectwo wiary i miłości, to Kościół

¹¹ P. Cipollone, *Maria alla luce della Trinità. Studio del capitolo VIII della „Lumen gentium”*, Roma 1990.

¹² S. Perrella, *La Madre di Gesù nella coscienza ecclesiale contemporanea*, Roma 2005, s. 1-140. Zob. F. Scanziani, *Da Lumen gentium ad oggi: il trattato di mariologia. Scelte di metodo. Rassegna in campo italiano*, La Scuola Cattolica 132 (2004), s. 75-122; S. De Fiore, *Il capitolo VIII della costituzione „Lumen gentium” e sua ripercussione nella mariologia postconciliare*, w: AA.VV., *De cultu mariano saeculo XX*, vol. I, Roma 2000, s. 13-45.

¹³ *Maria nel Concilio. Approfondimenti e percorsi*, red. E. Toniolo, Roma 2005.

¹⁴ C. Maggioni, *Il rapporto della Chiesa con Maria: culto e forme di devozione nel capitolo VIII della „Lumen gentium”*, w: *Maria nel Concilio...*, s. 133-152.

¹⁵ J. Castellano Cervera, *Maria nel Concilio: percorsi culturali e spirituali del capitolo VIII*, w: *Maria nel Concilio...*, s. 53-174.

¹⁶ M.L. Rigato, *I testi biblici su Maria nel capitolo VIII della Lumen gentium*, w: *Maria nel Concilio...*, s. 71-86.

¹⁷ M.G. Masciarelli, *L’indissolubile rapporto di Maria con la Chiesa: figura, modello, presenza*, w: *Maria nel Concilio...*, s. 87-132.

¹⁸ A. Escudero Cabello, *Visione generale del capitolo VIII: struttura e fondamenti*, w: *Maria nel Concilio...*, s. 53-70.

zawsze wierzył, że są oni ściślej złączeni z nami w Chrystusie, okazywał im jak i Błogosławionej Maryi Dziewicy i świętym Aniołom cześć szczególną i pobożnie modlił się o pomoc ich wstawiennictwa”¹⁹.

W tym samym punkcie konstytucji Sobór stwierdza: „Sprawując przeto Ofiarę eucharystyczną, najściślej bodaj jednoczymy się ze czcią oddawaną Bogu przez Kościół w niebie, wchodząc w święte obcowanie z Nim i czcząc pamięć przede wszystkim chwalebnej zawsze Dziewicy Maryi, a także świętego Józefa, świętych Apostołów i Męczenników oraz wszystkich Świętych”²⁰.

W rozdziale II wspomnianego dokumentu konstytucja, odnosząc się do chrześcijan, którzy nie zachowują jedności wspólnoty pod zwierzchnictwem następcy Piotra, stwierdza: „Wielu z nich posiada również episkopat, sprawuje Świętą Eucharystię i żywi nabożeństwo do Dziewicy Bogarodzicielki”²¹.

Jak można zauważyć, odniesienia do Matki Bożej pojawiają również w innych miejscach soborowej konstytucji o Kościele, zatem jedynym poprawnym stwierdzeniem jest: *Najświętsza Maryja Panna w konstytucji o Kościele Lumen gentium*. Niestety, niniejsze stwierdzenie w publikacjach współczesnych mariologów pojawia się nader rzadko.

3. Doktryna VIII rozdziału *Lumen gentium* – jedyną nauką o Matce Bożej Soboru Watykańskiego II?

Do przedstawionej powyżej konkluzji należy dodać kolejne niepokojące zjawisko, polegające na utożsamieniu doktryny VIII rozdziału *Lumen gentium* z mariologią Soboru Watykańskiego II. Takie redukujące ujęcie możemy odnaleźć w haśle „*Concilio Vaticano II*” zawartym w *Nuovissimo Dizionario*, autorstwa Stefana De Fioresa²².

Poddając krytyce takie zawężone ujęcie, należy przypomnieć, że poza wspomnianą konstytucją Matka Boża pojawia się również w innych tekstach Soboru: w *Konstytucji o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*²³, w *Dekrecie o formacji kapłanów „Optatam totius”*²⁴, w *Dekrecie o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*²⁵, w *Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich*

¹⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* [dalej cyt. LG], 50, w: *Sobór Watykański II. Dokumenty, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 155.

²⁰ Tamże, 50, s. 155.

²¹ Tamże, 15, s. 119.

²² S. De Fiores, *Concilio Vaticano II*, w: *Maria. Nuovissimo Dizionario*, vol. 1, Bologna 2006, s. 323-358.

²³ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, 103, w: *Sobór Watykański II...*, s. 63.

²⁴ Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”*, 8, w: *Sobór Watykański II...*, s. 291.

²⁵ Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*, 15, w: *Sobór Watykański II...*, s. 214.

„*Nostra aetate*”²⁶, w *Dekrecie o Kościołach Wschodnich katolickich „Orientalium Ecclesiarum”*²⁷, w *Dekrecie o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*²⁸, w *Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*²⁹.

Chociaż prawdą jest, iż wymienione maryjne teksty nie mają takiego znaczenia jak doktryna zawarta w VIII rozdziale *Lumen gentium*, to jednak nie sposób ich pomijać, gdy omawia się mariologię Soboru Watykańskiego II³⁰, co więcej – nie można stawiać znaku równości pomiędzy nauką o Matce Bożej wspomnianego już rozdziału a mariologią *Vaticanum II*.

4. Konsekwencje zawężonej interpretacji

Niezrealizowanie postulatów biskupa Roya, polegających w tym przypadku na odczytaniu doktryny maryjnej VIII rozdziału w świetle całego dokumentu, pociągnęło za sobą poważne konsekwencje, które stały się wyraziste dopiero po wielu latach. Skupienie uwagi na ostatnim rozdziale *Lumen gentium* spowodowało zawężenie rozumienia tajemnicy Kościoła do jednej kategorii, jaką jest Lud Boży. Wspomniana kategoria pojawia się między innymi w tytule podrozdziału V: *Maryja znakiem niezawodnej nadziei i pociechy dla pielgrzymującego Ludu Bożego*. Idea Kościoła jako Ludu Bożego pojawia się w numerach 63., 65. czy 68. wspomnianego dokumentu. „A podczas gdy Kościół w osobie Najświętszej Maryi Panny już osiąga doskonałość, dzięki której istnieje nieskalany i bez skazy, chrześcijanie ciągle jeszcze starają się usilnie o to, aby przewyciężając grzech wzrastać w świętości”³¹. W numerze 68. natomiast czytamy: „Tymczasem zaś Matka Jezusowa, jak w niebie doznaje już chwały co do ciała i duszy (...) przyświeca Ludowi Bożemu pielgrzymującemu jako znak pewnej nadziei i pociechy”³².

Przytoczone teksty zestawiają dwie rzeczywistości: pielgrzymującego w wierze Kościoła oraz uwielbionej Maryi. Taka perspektywa pozwala ukazać Maryję jako wzór dla Kościoła, który Ją kontempluje, naśladuje cnoty, śle ku Niej błagania³³. Jednakże słabą stroną tej perspektywy jest ograniczenie Kościoła do Ludu Bożego *in statu viae* oraz skoncentrowanie się na Maryi do tego stopnia, jak wydaje się, iż poza uwielbionym Chrystusem i Jego Matką niebo jest puste, pozbawione świętych Pańskich.

²⁶ Sobór Watykański II, *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich „Nostra aetate”*, 3, w: *Sobór Watykański II...*, s. 335.

²⁷ Sobór Watykański II, *Dekret o Kościołach Wschodnich katolickich „Orientalium Ecclesiarum”*, 30, w: *Sobór Watykański II...*, s. 190.

²⁸ Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, 5, w: *Sobór Watykański II...*, s. 384.

²⁹ Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, 18, w: *Sobór Watykański II...*, s. 513.

³⁰ Zob. S. Meo, *Concilio Vaticano II*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. Meo, S. De Fiores, Cinisello Balsamo 1986, s. 379-394.

³¹ LG 65, s. 163.

³² LG 68, s. 165.

³³ Por. LG 68, s. 165.

Akcent położony na kategorię Kościoła jako Ludu Bożego wiąże się organicznie z perspektywą historiozbawczą maryjnego dokumentu. Numer 64. *Lumen gentium* stwierdza między innymi: „I oto Kościół, rozważając świętość i naśladowując Jej miłość oraz spełniając wiernie wolę Ojca, dzięki przyjmowanemu z wiarą słowu Bożemu, sam także staje się matką: przez przepowiadanie bowiem i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego poczętych i z Boga zrodzonych”³⁴.

Zastosowane ujęcie historiozbawcze dokumentu akcentuje aktywność Ludu Bożego, ukazuje realizację Bożego planu w historii, zwraca uwagę na dynamikę ludzkiego działania. Zastosowana w VIII rozdziale *Lumen gentium* perspektywa została przyjęta przez wszystkie współczesne publikacje. Została zauważona i podkreślona zarówno w komentarzach soborowej konstytucji, jak i w większości współczesnych podręczników mariologii. Wystarczy wspomnieć książki Luigiigo Melottiego³⁵, Miguela Ponce’a Cuellara³⁶ czy Janusza Królikowskiego i Kazimierza Kupca³⁷. Zarysowana przez Sobór perspektywa pojawia się również w wielu innych współczesnych publikacjach. Niektóre z nich dotyczą relacji Maryja – Kościół, gdzie Błogosławiona Dziewica jawi się jako figura i ikona Kościoła³⁸, inne z kolei podkreślają Jej obecność pośród Ludu Bożego³⁹.

Akcent położony na historię zbawienia pozwolił uwydatnić pielgrzymowanie Maryi w wierze, co dobitnie wyraził Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater*⁴⁰. Ponadto współcześni teologowie maryjni zwrócili uwagę na realizację zbawczego planu Boga w ludzkiej historii⁴¹ oraz zjednoczenie Maryi ze Zbawicielem⁴².

Reasumując, należy stwierdzić, że ograniczenie pojęcia Kościoła do kategorii Ludu Bożego spowodowało podkreślenie wymiaru horyzontalnego Kościoła, ograniczonego do jego ziemskiego stanu. Takie ujęcie niesło z sobą kolejne reperkusje: napięcie pomiędzy przebywającą w niebie, uwielbioną Matką Pana a Kościołem. Komentarze konstytucji *Lumen gentium* wielokrotnie podkreślały relację „Maryja a Kościół”. Jednakże takie ujęcie zdaje się wskazywać na pewien dystans pomiędzy Matką Pana a pielgrzymującym w wierze Ludem Bożym. Co więcej,

³⁴ LG 64, s. 163.

³⁵ L. Melotti, *Maryja Matka żyjących*, tłum. T. Siudy, Niepokalanów 1993.

³⁶ M. Ponce Cuellar, *Maria, Madre del Redentor y Madre de la Iglesia*, Barcelona 1996.

³⁷ J. Królikowski, K. Kupiec, *Matka Zbawiciela. Mariologia*, cz. II, Tarnów 2000.

³⁸ M. Thurian, *Maryja, Matka Pana Figura Kościoła*, tłum. E. Ogiński, Warszawa 1990; H.U. von Balthasar, *Maria icona della Chiesa*, Cinisello Balsamo 1998; *Maria icona viva della Chiesa futura*, red. C. Carvello, S. De Fiores, Roma 1998; B. Forte, *Maryja ikona tajemnicy*, tłum. B. Widła, Warszawa 1999; M.G. Masciarelli, *Maria icona di speranza per gli domini e le donne del Terzo millennio*, Milano 2000; *Maria segno di speranza per il terzo millennio*, ed. E. Toniolo, Roma 2001.

³⁹ *Matka Boża w ludzie Bożym*, red. J. Górecki, Katowice 2005.

⁴⁰ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, 25.

⁴¹ D. Mastalska, *Maria w tajemnicy zbawienia*, Licheń 2012; Gruppo di Dombes, *Maria nel disegno di Dio e nella comunione dei santi*, Edizioni Quiquajon 1998.

⁴² A. Villafiorita Monteleone, *Alma Redemptoris Socia. Maria e la Redenzione nella teologia contemporanea*, Lugano 2010; J. Galot, *Maria, la donna nell'opera di salvezza*, Roma 1984.

może ono sugerować, że Maryja jest poza Kościołem, jest osobą znajdującą się na zewnątrz Ludu Bożego. Przebadane współczesne komentarze soborowej nauki o Matce Bożej nie zauważają czyhających interpretacyjnych niebezpieczeństw.

5. Kościół jako *communio* – zapomniana soborowa perspektywa mariologii

Analiza konstytucji *Lumen gentium* ujawnia, że soborowy dokument zawiera więcej koncepcji Kościoła, które uzupełniają wspomnianą powyżej kategorię Ludu Bożego. Jedną z nich, niezwykle dla nas ważną, jest idea Kościoła jako *communio* (wspólnota). Jak zauważył II Nadzwyczajny Synod Biskupów, „Eklezjologia komunii (*communio*) jest ideą centralną i podstawową w dokumentach Soboru”⁴³. Co więcej, według Synodu, kategoria *communio* stanowi porządkującą zasadę soborowej eklezjologii; „jest zasadą interpretacyjną podstawowych ujęć”⁴⁴.

Jeżeli wspomniana zasada hermeneutyczna jest centralnym aspektem soborowej eklezjologii, to właśnie w takiej perspektywie winna zostać zinterpretowana postać Najświętszej Maryi Panny (postulat biskupa Roya). Niestety, żadna z dostępnych mi publikacji nie dostrzega wspomnianej zasady. Nawet dokument Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej: *La Madre del Signore: memoria, presenza, speranza* milczy na ten temat, podkreślając jedynie, że dzisiejszą mariologię należy uprawiać w perspektywie historiozbowczej, antropologicznej oraz inkulturacyjnej⁴⁵.

Na czym polega wspomniana soborowa kategoria *communio sanctorum* – akcentowana przez teologów, a przemilczana przez mariologów?

Sobór Watykański II określił Kościół jako „lud zjednoczony jednością Ojca i Syna i Ducha Świętego”⁴⁶. Jednocześnie Sobór zwrócił uwagę, że *communio* to nie tylko zjednoczenie, lecz przede wszystkim uczestnictwo ludzi w zbawczych dobrach ofiarowanych przez Boga⁴⁷. Pojęcie to odnosi się zarówno do Kościoła pielgrzymującego w wierze, jak i do świętych w niebieskiej chwale. Sobór użył wspomnianego pojęcia w podwójnym sensie⁴⁸.

Soborowe ujęcie Kościoła jako *communio* wyjaśnia również dokument Kongregacji Nauki Wiary *Communio in notio*. Stwierdza on między innymi, że pojęcie to wyraża „misterium osobowej jedności każdego człowieka z Trójcą Świętą i z innymi ludźmi, jedności zapoczątkowanej przez wiarę i skierowanej do pełni

⁴³ II Nadzwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, *Relatio finalis*, II, C,1. Cyt. za: A. Czaja, *Communio w eklezjologii Soboru Watykańskiego II i w dokumentach posoborowych*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, red. A. Czaja, M. Marczewski, Lublin 2004, s. 109.

⁴⁴ A. Czaja, *Communio w eklezjologii Soboru Watykańskiego II i w dokumentach posoborowych*, w: *Communio w chrześcijańskiej refleksji...*, s. 109.

⁴⁵ Pontificia Academia Mariana Internationalis, *La Madre del Signore: memoria, presenza, speranza*, nr 6-9, Citta del Vaticano 2000, s. 13-17.

⁴⁶ LG 4, s. 107.

⁴⁷ Por. A. Czaja, *Communio w eklezjologii...*, s. 113.

⁴⁸ M. Kehl, *Der Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Wirzburg 1992, s. 129.

eschatologicznej w Królestwie niebieskim, która w pewnej mierze urzeczywistnia się już w Kościele na ziemi”⁴⁹. Stąd *communio* ukazuje podwójny kierunek: wer-tykalny (komunia z Bogiem) oraz horyzontalny (komunia z ludźmi)⁵⁰.

„Wspólny widzialny udział w dobrach zbawienia (*rzeczy święte*), szczególnie w Eucharystii, jest podstawą komunii niewidzialnej między uczestnikami (*święci*). Komunia ta rodzi duchową solidarność między członkami Kościoła, jako członkami tego samego Ciała, oraz prowadzi ich do zjednoczenia miłości, by stanowili «jedno ciało i jedną duszę». Owocem komunii jest również zjednoczenie w modlitwie, inspirowanej przez tego samego Ducha, Ducha Świętego, który napelnia i jednoczy cały Kościół.

Komunia ta, w swoich elementach niewidzialnych, nie tylko łączy między sobą członków Kościoła pielgrzymującego na ziemi, ale także tworzy więź między uczniami Chrystusa i tymi wszystkimi, którzy odszedłszy z tego świata w łasce Bożej stanowią część Kościoła niebieskiego lub będą włączeni do niego po pełnym oczyszczeniu. Oznacza to między innymi, że między Kościołem pielgrzymującym na ziemi i Kościołem niebieskim istnieje pewien wzajemny związek w misji historiozbawczej. Wynika z tego eklezjologiczne znaczenie nie tylko wstawiennictwa Chrystusa z członkami swojego ciała, ale także wstawiennictwo świętych, w sposób specjalny Najświętszej Maryi Dziewicy”⁵¹.

Powracając do obecności tekstów maryjnych w soborowej konstytucji o Kościele, warto przytoczyć następujący *passus*:

„Co się zaś tyczy Apostołów i Męczenników Chrystusowych, którzy przeławszy krew swoją dali nam najwyższe świadectwo wiary i miłości, to Kościół zawsze wierzył, że są oni ściślej złączeni z nami w Chrystusie, okazywał im jak i Błogosławionej Maryi Dziewicy i świętym Aniołom cześć szczególną i pobożnie modlił się o pomoc ich wstawiennictwa”⁵².

Jak można zauważyć, przytoczony fragment z rozdziału VII ukazuje Błogosławioną Dziewicę Maryję w perspektywie *communio sanctorum*. Wiąż, zjednoczenie Maryi z Osobami Boskimi Trójcy Świętej, ze świętymi w niebie, z Kościołem oczyszczającym się oraz z Kościołem pielgrzymującym nadaje mariologii nowy, pogłębiony wymiar. Wspomniana kategoria pozwala zaakcentować jedność wyznawanej wiary czy jedność celebrowanej Eucharystii. Pozwala również zaakcentować pośredniczące udzielanie się Ducha Świętego poprzez Kościół. Jakże w tej perspektywie wspaniale jawi się pośrednicząca rola Maryi oraz świętych Pańskich. Pojawia się możliwość pogłębienia tematów, które po Soborze uległy zapomnieniu, jak na przykład relacja Maryja – aniołowie czy Jej rola wobec dusz podlegających oczyszczeniu. Dlatego odczytanie Najświętszej Maryi Panny w tajemnicy *communio sanctorum*, zaproponowanej przez *Vaticanum II* oraz

⁴⁹ Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია*, „*Communio notio*”, w: *W trosce o pełnię wiary*, red. J. Królikowski, Z. Zimowski, Tarnów 2010, s. 471.

⁵⁰ Tamże (nr 3).

⁵¹ Tamże, s. 473 (nr 6).

⁵² LG 50, s. 155.

późniejsze dokumenty Magisterium, staje się pilnym zadaniem, którego owoce mogą okazać się ubogacające dla współczesnej mariologii. Adagium *per Ecclesiam ad Mariam* powinno stać się nową kategorią hermeneutyczną dla mariologii.

Wspomniana soborowa kategoria otwiera przed mariologami nowe pola badawcze. Jednym z nich jest dialog ekumeniczny, który uwzględnił wspomnianą uwagę w dokumencie grupy z Dombes: *Maria nella comunione dei santi*⁵³. Kolejną publikacją z tego zakresu jest praca habilitacyjna Elżbiety Adamiak, przedstawiająca postać Najświętszej Maryi Panny w takiej właśnie perspektywie⁵⁴.

Zakończenie

Analiza recepcji nauczania na temat Matki Bożej Soboru Watykańskiego II pozwoliła sformułować następujące wnioski.

Po pierwsze, rozdział maryjny konstytucji o Kościele wielokrotnie był traktowany w sposób autonomiczny, sprzeczny z intencjami soborowych ojców.

Po drugie, bardzo często doktrynę maryjną *Vaticanum II* utożsamiano z nauką zawartą w VIII rozdziale *Lumen gentium*.

Po trzecie, interpretacja VIII rozdziału bez odniesienia do całości *Lumen gentium* doprowadziła do utrwalenia w doktrynie maryjnej pojęcia Kościoła jako Ludu Bożego, co w konsekwencji doprowadziło do zawężenia i częściowego zniekształcenia perspektywy badań nad kwestią obecności Maryi w tajemnicy Kościoła.

Po czwarte, postuluje się uwzględnienie zapomnianej soborowej kategorii *communio sanctorum* jako kategorii hermeneutycznej dla mariologii. Jej uwzględnienie w badaniach doprowadzi do nowych odkryć oraz pogłębienia kwestii, które do tej pory uważano za wystarczająco opracowane.

Słowa kluczowe: Mariologia, Sobór Watykański II, *Lumen gentium*, Kościół, recepcja, *communio sanctorum*

Keywords: Mariology, II Vatican Council, *Lumen gentium*, Church, reception, *communio sanctorum*

⁵³ Gruppo di Dombes, *Maria nel disegno...*

⁵⁴ E. Adamiak, *Communio sanctorum. Zarys ekumenicznie zorientowanej dogmatycznej teologii świętych obcowania*, Poznań 2011, s. 229-293.